

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Miętkiewicz **Narzędzia manipulacji w strategiach politycznej gry i jej wpływ za zachowania wyborcze obywateli w Polsce w latach 2001 – 2007**, przygotowanej pod kierunkiem prof. UMK dra hab. Danuty Plecki; Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych, Toruń 2015, ss. 248 (wydruk komputerowy)

Przeobrażenia zachodzące w obrębie polskiego systemu politycznego u progu XXI wieku, jak również ich mechanizmy, stanowią niewątpliwie jeden z tych obszarów badawczych, które od kilku już lat znajdują się w centrum zainteresowania politologów. Świadczą o tym m.in. publikowane w ostatnich latach liczne artykuły i opracowania monograficzne, w których analizą objęto nie tylko różnorodne aspekty działalności nowych podmiotów i środowisk politycznych, ale także przeobrażenia dokonujące się w obrębie poszczególnych nurtów ideowych, jak również coraz bardziej widoczne zmiany w sposobie i stylu uprawiania polityki. Znaczącą rolę odegrał w tym względzie silnie zakorzeniony wśród badaczy pogląd, iż bez gruntownej, wyczerpującej, a zarazem wielopłaszczyznowej analizy nowych w istocie zjawisk kulturowych i cywilizacyjnych trudno wyjaśnić genezę i uwarunkowania współczesnych przeobrażeń dokonujących się w zarówno w polityce, jak i innych sferach życia zbiorowego, a także określić ich dynamikę i perspektywy.

Dotychczasowe badania naukowe w tym zakresie odnosiły się z reguły do jednego z wybranych podmiotów bądź nurtów politycznych. W centrum zainteresowania politologów znajdowały się również poszczególne kampanie wyborcze, postulowane lub rzeczywiste zmiany w systemie prawnym oraz problemy polityki zagranicznej. Warto wszakże zauważyć, iż podejmując analizę różnorodnych aspektów polityki badacze koncentrowali się dotąd

z reguły na pierwszych latach istnienia III Rzeczypospolitej oraz przełomie wieków, co wydaje się o tyle uzasadnione, iż we wspomnianym okresie nastąpiło nie tylko wykrystalizowanie się fundamentów systemu politycznego III RP, ale także wyraźne spotęgowanie aktywności i wysiłku intelektualnego praktycznie wszystkich polskich formacji ideowo-politycznych, co przyczyniło się nie tylko do rozwoju i wzbogacenia formułowanych przez nie poglądów i koncepcji, ale także wyraźnego ożywienia dyskursu o uwarunkowaniach oraz optymalnych formach życia zbiorowego. Świadczą o tym dobitnie różnorodne, a zarazem odwołujące się z reguły do odmiennych systemów aksjologicznych projekcje ustrojowe, które w zgodnej ocenie swych twórców sprzyjać miały stabilizacji ładu zbiorowego oraz zabezpieczeniu rozwoju państwa. Uzasadniony wydaje się w tym kontekście pogląd, iż ten stosunkowo krótki okres czasu spełnił w stosunku do systemu politycznego III RP rolę szczególną, przyczyniając się zarazem do zaszczepienia i utrwalenia na polskiej scenie politycznej nowych metod gry politycznej i rywalizacji o władzę.

We wspomnianym nurcie badawczym mieści się również rozprawa doktorska Pani mgr Katarzyny Miętkiewicz, która skupiła swą uwagę na narzędziach manipulacji w strategiach gry politycznej i jej wpływie na zachowania wyborcze obywateli w Polsce w latach 2001 – 2007. Warto wszakże zauważyć, iż podejmując wspomniany problem badawczy Autorka stanęła przed sporym wyzwaniem badawczym, gdyż do tej pory kwestia ta, mimo dość bogatej literatury naukowej poświęconej manipulacji, nie była przedmiotem szerszej i usystematyzowanej analizy naukowej. W świetle poczynionych uwag można zatem stwierdzić, iż temat przedstawionej dysertacji doktorskiej sformułowany został prawidłowo i nie budzi żadnych zastrzeżeń od strony merytorycznej, choć biorąc pod uwagę aspekty językowe wydaje się, iż znacznie lepszym rozwiązaniem była niewielka zmiana szyku wyrazów w tytule (gry politycznej zamiast politycznej gry). Należy jednak zauważyć, iż sformułowany przez Panią mgr Katarzynę Miętkiewicz temat obejmuje problematykę do tej pory szerzej nie eksplorowaną i jednocześnie nie

prezentowaną całościowo w opracowaniach naukowych, wychodząc jednocześnie naprzeciw postulatowi uszczegółowienia badań poświęconych mechanizmom funkcjonowania polskiego systemu politycznego u progu XXI wieku. Pomyślna realizacja tak sprecyzowanego tematu wymagała jednak pogłębionych studiów politologicznych, a także umiejętności całościowego ujęcia problemu, który uznać należy zresztą za złożony i wielowątkowy.

Stwierdzenie to wydaje się o tyle istotne, iż mimo dobrze określonego celu badawczego Autorka nie zawsze była w stanie sprostać wynikającym z niego wyzwaniom. O ile bowiem tytuł recenzowanej pracy sugeruje próbę całościowej analizy narzędzi manipulacji i jej wpływu na zachowania wyborcze obywateli w Polsce, o tyle Autorka skoncentrowała się w niej w znacznej mierze na wątkach teoretycznych, które, choć prezentują dobry poziom merytoryczny, nie stanowią w opinii recenzenta istoty rozprawy. W pracy zabrakło także analizy zachowań obywateli, co znacznie precyzyjniej pozwoliłoby Autorce określić skuteczność wykorzystywanych w latach 2001 – 2007 narzędzi manipulacyjnych

Nie można mieć natomiast większych zastrzeżeń do sformułowanej przez Autorkę głównej hipotezy badawczej, choć wydaje się ona dość schematyczna i powierzchowna. Jakże inaczej ocenić można bowiem stwierdzenie: „Zastosowanie narzędzi manipulacji w kampaniach wyborczych, a tym samym ich oddziaływanie na obywateli zależy od wyboru i realizacji przyjętej strategii działań manipulacyjnych, co determinuje wynik wyborów” (s. 5)? Warto byłoby również w tym momencie zwrócić większą uwagę na powszechnie obowiązujące zasady interpunkcyjne. Przygotowanie i przedstawienie rozprawy doktorskiej w przekonaniu recenzenta zobowiązuje... Nie budzą natomiast większych zastrzeżeń hipotezy szczegółowe, choć być może lepiej byłoby je ująć w formę pytań badawczych. Uwaga ta w żadnej mierze nie podważa jednak zasadności decyzji Doktorantki. Poważniejszych wątpliwości nie budzą również wykorzystane w rozprawie metody badawcze, aczkolwiek niektóre z nich z całą pewnością wymagały dokładniejszego przemyślenia i szerszego przedstawienia w odniesieniu do podjętego w pracy problemu badawczego.

Walorem dysertacji doktorskiej Pani mgr Katarzyny Miętkiewicz pozostaje niewątpliwie bogata bibliografia, którą tworzą zarówno materiały źródłowe, jak i liczne opracowania. Nie podważając rangi wykorzystanych dokumentów, a także ich wartości merytorycznej, również w tym przypadku dostrzec można jednak pewne niedomagania i znaczną selektywność ich doboru. Pozytywnie ocenić należy natomiast wykorzystaną przez Doktorantkę literaturę przedmiotu, w obrębie której odnaleźć można zarówno opracowania o charakterze syntetycznym, jak i prace koncentrujące się na zagadnieniach i kategoriach, które stanowiły punkt odniesienia dla analizy podjętych przez Autorkę problemów. Także w tym przypadku pojawiają się jednak pewne zastrzeżenia, które wiążą się przede wszystkim z częściowym pominięciem przez Autorkę podejmujących problematykę manipulacji prac z zakresu psychologii społecznej. Nie mniej istotne wydaje się niedostateczne wykorzystanie literatury obcojęzycznej. W recenzowanej rozprawie pojawiają się co prawda prace w języku angielskim, jednak z reguły nie są to dzieła najnowsze. Trudno też określić, czym kierowała się Doktorantka przy ich doborze.

W przekonaniu Autorki realizacji wytyczonych celów badawczych, a co za tym idzie weryfikacji sformułowanych hipotez, sprzyjać miała przyjęta konstrukcja pracy, której nadano charakter problemowy. W konsekwencji recenzowana dysertacja składa się z czterech rozdziałów, których kolejność pozostaje w gruncie rzeczy zgodna z zasadami logiki oraz łączności treści, aczkolwiek także w tym zakresie sformułować można liczne uwagi i zastrzeżenia.

W pierwszej kolejności dotyczą one rozdziału pierwszego, w którym podjęto próbę zdefiniowania manipulacji jako elementu życia politycznego i metody sterowania społecznego. Biorąc pod uwagę cel i zakres pracy zabieg ten należy uznać za udany. W rozdziale skoncentrowano się bowiem nie tylko na kwestiach definicyjnych (w oparciu o dostępną literaturę), ale także na problematyce związanej z wyróżnikami oddziaływań manipulacyjnych, poziomach manipulacji, a także płaszczyznami jej analizy. Pomijając cha-

rakterystyczne niekiedy dla Doktorantki uleganie językowi opracowań naukowych (np. kompleks interioryzacji – s. 20) w rozdziale brakuje jednak omówienia podstawowych instrumentów i narzędzi manipulacji.

Za interesujący poznawczo uznać należy natomiast rozdział drugi, w którym skoncentrowano się na analizie manipulacji jako elementu gry politycznej. Atutem tej części pracy pozostaje niewątpliwie właściwa kolejność analizowanych wątków (aczkolwiek możliwa byłaby również jej modyfikacja), a także dostrzegalna znajomość omawianej problematyki, które uwidoczniła się w formułowanych przez Panią mgr Katarzynę Miętkiewicz wnioskach. Także i w tym przypadku sformułować można jednak pod adresem Doktorantki kilka zastrzeżeń, do których zaliczyć należy m.in. zbyt częste przywoływanie kategorii już istniejących oraz małą samodzielność interpretacyjną, nadmierne stosowanie truizmów pojęciowych, usterki językowe, a także odwoływanie się niekiedy do terminów w istocie dla czytelnika mało zrozumiałych. Jeśli bowiem w pracy używa się sformułowania, iż socjotechnikę „pojmuje się jako rozszerzoną reprodukcję porządku społecznego” (s. 50) to może warto byłoby to ujęcie wyjaśnić, a nie poprzestawać na przywoływaniu terminów pochodzących z wykorzystanych opracowań naukowych.

W zbliżony sposób należy ocenić rozdział trzeci, w którym skoncentrowano się na analizie roli obywatela w procesie przetwarzania treści polityki, co z perspektywy tematu pracy uznać należy za zabieg uzasadniony i celowy, choć podobnie jak w rozdziałach poprzednich dominuje w nim ujęcie teoretyczne. Nieco odmienny charakter posiada natomiast rozdział czwarty, w którym skoncentrowano się na analizie skuteczności narzędzi manipulacji zastosowanych w kampaniach parlamentarnych w latach 2001 – 2007, koncentrując się zarazem na sferze politycznej, kulturowej oraz gospodarczo-społecznej. Widocznym mankamentem tego rozdziału jest nie tylko pewna fragmentaryczność rozważań, wynikająca m.in. ze specyfiki podjętego, trudnego problemu badawczego, ale także brak szerszego odniesienia do wykorzystywanych w latach 2001 - 2007 narzędzi manipulacji. Zdaniem recenzenta należało również zachować większą ostrożność w interpretowaniu

dokumentów programowych poszczególnych partii politycznych wyłącznie w kategoriach narzędzi manipulacji.

Równie znaczącym niedopatrzeniem Doktorantki jest brak w pracy rozdziału odnoszącego się do efektów podejmowanych działań manipulacyjnych, który w naturalny sposób pozwoliłby na podjęcie próby określenia ich skuteczności, a tym samym wpływu na obywateli, dopełniając zarazem rozważania podjęte w rozdziale czwartym.

W świetle poczynionych ustaleń należy stwierdzić, iż Pani mgr Katarzynie Miętkiewicz nie udało się uniknąć w przygotowanej dysertacji niedociągnięć i mankamentów, mających niekiedy znaczący ciężar gatunkowy. Jednym z nich jest m.in. podejście redukcyjne, którego objawem pozostają zawężenie obszaru analizy w głównej mierze do wątków teoretycznych oraz odczuwalna powierzchowność narracji w rozdziale czwartym, który w zamysśle Autorki miał być analizą skuteczności poszczególnych narzędzi manipulacyjnych w polskich kampaniach wyborczych w latach 2001 – 2007. Zabrało także głębszej refleksji nad zachowaniami obywateli, które jak się wydaje są najlepszym miernikiem skuteczności stosowanych narzędzi i technik manipulacyjnych. Zdaniem recenzenta uzasadnione byłoby także zastosowanie w niektórych miejscach rozprawy bardziej precyzyjnego języka rozważań oraz usunięcie usterek językowych. Charakter sformułowanych uwag krytycznych skłania do stwierdzenia, iż recenzowana rozprawa jest pracą przeciętną, zawierającą liczne uproszczenia i usterki i jako taka z całą pewnością nie zaspokaja aspiracji intelektualnych i naukowych jej Autorki. Warto jednak zauważyć, iż stając przed niezwykle ambitnym wyzwaniem badawczym wykazała się On dostateczną wiedzą merytoryczną i umiejętnościami badawczymi. One też, mimo szeregu wątpliwości i zastrzeżeń, pozwalają na konkluzję, iż w gruncie rzeczy przygotowana przezeń praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U., Nr 65, poz. 595). Wnoszę więc o dopuszczenie Pani mgr Katarzyny Miętkiewicz do kolejnych etapów przewodu doktorskiego.

